

A „BADOGLIO-TERV” ÉS UTÓÉLETE AZ ELSŐ VILÁGHÁBORÚ UTÁNI OLASZ KÜLPOLITIKÁBAN

Ivo Lederer amerikai–jugoszláv történész 1963-ban megjelentette angol nyelvű monográfiáját a frissen megalakult Jugoszlávia és a Párizs-környéki békekonferencia kapcsolatrendszeréről.¹ Ebben számos újdonságot megemlített, többek között azt is, hogy Olaszország 1918–1919 fordulóján a jugoszláv állam belső szétrobbantásával is próbálkozott, vagyis a római Külügyminisztérium tevékenysége már ekkor sem merült ki a Szerb–Horvát–Szlovén királyság elismerésének megtagadásában. Lederer ezen megállapítását egy részleges forrásközléssel támasztotta alá, amit ő maga egyszer sem említett Badoglio-tervként, ugyanis csak a „Pietro Badoglio által készített terv” formulát használta,² ami kézenfekvő módon egyszerűsödött le a Badoglio-tervre (a továbbiakban a tanulmányban is így használom). Lederer három dokumentumot publikált, amelyek közül Pietro Badoglio vezérezredes, vezérkarfőnök-helyettes báró Sydney Sonnino külügyminiszternek címzett, 1918. december 3-ai levelét, illetve ez utóbbi 1918. december 9-ei válaszát csonkítás nélkül közölte,³ miközben a tulajdonképpeni tervből csak szemelvényeket vett át. A szerző ugyanis csak a „Bevezetés” Szerbiával foglalkozó utolsó bekezdését, a „Program” olasz megszállási területen kívüli részére foglalkozó megállapításait, illetve a „Szükséges Eszközök” és „Könnyítések” elnevezésű pontokat jelentette meg,⁴ miközben a többi részt csupán kivonatolta. A hivatkozott és részlegesen publikált dokumentumok forrásmegjelöléseként a római Külügyminisztérium levéltára mellett az „Arch[ivio]. Gab[inetto]. 3678” jelzetet tüntette fel, ami hibás, ugyanis ez a dokumentumok korábbi irattári jelzete volt, így Lederer nem tette lehetővé a kérdéses levéltárban a publikált dokumentumok visszakereshetőségét. A helyes jelzet: Archivio Storico Diplomatico del Ministero degli Affari Esteri, Gabinetto Politico e Ordinario 1915–1918, 178. csomó.

Lederer 1966-ban megjelentette monográfiáját olasz nyelven is,⁵ munkásságáról azonban az olasz történész társadalom hallgatólagosan nem vett tudomást, az amerikai–jugoszláv történész ugyanis túlságosan egyoldalú és jugoszlávpárti

¹ *Ivo Lederer: Yugoslavia at the Paris Peace Conference. A Study in Frontier-making.* New Haven–London 1963.

² A közlés helye: *Lederer, I.: Yugoslavia i. m.* 71–75.

³ *Lederer, I.: Yugoslavia i. m.* 71–72. 50. jegyz., amely jelen forrásközlésben az 1. számú dokumentum, illetve uo. 75., amely jelen közlésben a 2. számú dokumentumnak felel meg. (Lásd a mellékletekben.)

⁴ Ezeket lásd *Lederer, I.: Yugoslavia i. m.* 72–75.

⁵ *Ivo Lederer: La Jugoslavia dalla Conferenza della pace al Trattato di Rapallo, 1919–1920.* Milano 1966. A tervet a 86–90., 96. oldalakon taglalta.

megközelítést használt, amely kizárólag Olaszországot okolta a két fél közötti békés megegyezés elmaradásáért, és nem vette figyelembe, hogy a jugoszláv egység gondolatnak volt belső ellenzéke is, vagyis az olasz célkitűzéseknek volt jugoszláviai belső támogatottsága. A hallgatás olyan mértékeket öltött, hogy Pietro Badoglio talán máig legjobb életrajza nemcsak a fent említett terv létezését, hanem Badogliónak az olasz–jugoszláv határral kapcsolatos egyéb intézkedéseit sem taglalta,⁶ illetve a horvát függetlenségpárti olasz segítség létéről sem vett tudomást. Az olasz szerzők inkább a fiumei kontextusban vizsgálták az 1920-as évek eleji olasz–horvát kapcsolatokat.⁷

A tervvel kapcsolatos dokumentáció valamilyen oknál fogva a korszakot tárgyaló diplomáciai dokumentumok kiadásakor sem került közlésre,⁸ vagyis olasz részről a feledés homályába vesztett volna, ha a 2000-es években Francesco Caccamo nem eleveníti fel a kérdést, aki 2004-es tanulmányában⁹ kontextusba helyezte a dokumentumokat, és fontos megállapításokra jutott. Ezt követően számos olasz szerzőnél¹⁰ találunk utalást a terv létezésére, illetve Badogliónak a tervvel kapcsolatos tevékenységére, de ezek már mind a Francesco Caccamo-féle cikkben foglaltak alapján dolgozzák fel a kérdéses dokumentumokat.

A magyar történetírás Hornyák Árpádnak köszönhetően szerezhetett tudomást a terv létezéséről, ugyanis a szerző felhasználta Lederer 1963-as munkáját, és erre hivatkozva a Badoglio-tervet is beleírta a magyar–jugoszláv diplomáciai kapcsolatokat taglaló monográfiájába.¹¹ Szeghő Patrik doktori disszertációján kívül¹² Hamerli Petránál is feltűnt a Badoglio-terv,¹³ már kétféle kontextusban:

⁶ *Piero Pieri – Giorgio Rochat: Pietro Badoglio.* Torino 1974.

⁷ Ezek tételes listáját lásd *Francesco Caccamo: Il sostegno italiano all’irredentismo croato.* Nuova Storia Contemporanea 8. (2004) 6. sz. 23–56., itt: 24. 6., 7. és 8. jegyz.

⁸ DDI 6/I.

⁹ *Caccamo, F.: Il sostegno i. m.*

¹⁰ A legfontosabbak: *Massimo Bucarelli: Delenda Jugoslavia. D’Annunzio, Sforza e gli “intrighi balcanici del ‘19-’20”* In Nuova storia contemporanea 6. (2002) 6. sz. 19–34.; *Uő: Mussolini e la Jugoslavia (1922–1939).* Bari 2006.; *William Klinger: Germania e Fiume. La questione fiumana nella diplomazia tedesca (1921–1924).* Trieste 2011.; *Alberto Becherelli: Il Regno dei Serbi, Croati e Sloveni nell’Europa di Versailles (1919–1921).* Canterano 2017.; *Raoul Pupo: Fiume città di passione.* Roma–Bari 2018.

¹¹ *Hornyák Árpád: Magyar–jugoszláv diplomáciai kapcsolatok, 1918–1927.* Újvidék 2004. A szerző a 27. oldalon írja le, mi az a Badoglio-terv, igaz, némileg hibásan. Szerinte ez 1918 novemberében lépett életbe, ami nem lehetséges, hiszen december 9-ével engedélyezték a végrehajtását, illetve a terv Jugoszlávia „bekerítését” és belülről történő bomlasztását szorgalmazta, amiből a „bekerítést” az eredeti dokumentumok és Lederer kutatásai sem támasztják alá. A szerző a 269. oldal 91. jegyzetében hivatkozik Lederer angol nyelvű monográfiájára.

¹² Igaz, ő „csak” felhasználta Lederer kutatását, de az ebben foglaltakat nem nevezte Badoglio-tervnek. *Szeghő Patrik: The Champions of Lasting Peace: Pro-Yugoslav Intellectuals’ Crusade for a United Southern Slav State in the Course of the Great War.* Doktori (PhD) értekezés. ELTE. 2018.

¹³ *Hamerli Petra: Magyar–olasz diplomáciai kapcsolatok és regionális hatásai (1927–1934).* Bp. 2018. 18., 53., 55., 59.

ő ezen a szókapcsolaton egyrészt az eredeti, 1918-as elgondolást értette, amelynek kapcsán Hornyák Árpád és Buccarelli 2006-os művére hivatkozott;¹⁴ másrészt az 1926-ban újra megkezdett, Jugoszlávia ellen irányuló olasz bekerítési politikát is a Badoglio-terv részeként tárgyalta. A szerző nem magyarázta meg, minek alapján kötötte össze az 1918-as és az 1926-os Jugoszlávia-ellenes akciókat, viszont felvetése érdekes, és mindenképpen meg kell vizsgálni, hiszen ha ez bizonyítható felvetés, akkor Pietro Badoglio 1918–1920-as és 1926–1940-es Jugoszlávia-ellenes tevékenykedése között összefüggéseket lehet felfedezni.

A közölt dokumentumok nem képezik semmiféle haditerv alapját. Egy titkosszolgálati eszközöket is felhasználó propaganda tevékenység előkészítéséről van szó, ugyanis a terv nem más, mint a pszichológiai hadviselés egyik formája, amely a feszültségkeltéssel és a jugoszláv államot alkotó nemzetiségek vezetőinek egymással szembeni kijátszásával próbálta megakadályozni a délszláv egység megszilárdulását. Kétség nem férhet ahhoz, hogy a tervet nem Badoglio készítette elő, róla legfeljebb megrendelőként lehet beszélni. Francesco Caccamo már említette, hogy a Szárazföldi Erők vezérkarfőnök-helyettese biztosan nem kívánt kísérlet nélkül, kisebb naszádokon utazni az Adria-tenger partjainál, és biztosan nem kívánt részt venni semmiféle szövetségi ellenőrző bizottság munkájában.¹⁵ Ráadásul az is felettébb gyanús, hogy a szerző nem tudta, mely szövetségi bizottságoknak volt olasz tagja, miközben ezek az olasz küldöttek közvetve vagy közvetlenül rendszeresen jelentettek Badogliónak.

Francesco Caccamo Cesare Finzi alezredest, későbbi nevén Cesare Pettorelli Lalattát azonosította a tulajdonképpeni terv szerzőjeként, és ezt többek között azzal is magyarázza, hogy a későbbiekben Finzi próbálta megvalósítani a tervet.¹⁶ Finzi ezen tevékenysége a magyar történészek előtt is ismert, ugyanis Finzi és az általa vezetett trieszti ITO¹⁷ belekeveredett az Olasz Királyság és a Magyar Tanácsköztársaság közötti kereskedelmi tárgyalásokba, illetve az áruszállítás

¹⁴ Hornyák Á.: Magyar–jugoszláv i. m. 27.; Buccarelli, M.: Delenda i. m. 11.

¹⁵ Caccamo, F.: Il sostegno i. m. 28.

¹⁶ Uo.

¹⁷ Az ITO az Informazioni Truppe Operanti, vagyis „a harcoló csapatok hírszerzése” kifejezésből gyártott mozaikszó. Ez volt a Hírszerző Szolgálat hadseregszintű irányító központjának a neve. Az ITO-k hiába működtek sikeresen, a megszálló katonai kormányzók azért nem nézték jó szemmel tevékenységüket, mert a Főparancsnokság megfigyelőit látták bennük, miközben a Főparancsnokság a függetlenedni próbáló beosztottak gyülekezeteiként tekintett rájuk. Nem véletlen, hogy a nagyszámú ellenség miatt a miniszterelnök hamar felszámolta az ITO-hivatalokat. Triesztben a Cesare Finzi vezette ITO hamar szűrni kezdte a katonai kormányzó szemét, mert az tőle függetlenül működött, és politikai kérdésekkel is foglalkozott, amelyeket Carlo Petitti di Roreto altábornagy a saját hatáskörébe kívánt utalni. Ráadásul Finzi magas szintű politikai támogatással rendelkezett, így nem is törődött a látszattal, és nyíltan megkerülte a rangban jóval felette álló kormányzót. *Almerigo Apollonio*: Dagli Asburgo a Mussolini. Venezia Giulia 1918–1921. Gorizia 2011. 126. 19. jegyz.; *Marco Mondini*: La politica delle armi. Il ruolo dell'esercito nell'avvento del fascismo. Roma–Bari 2006. 192.

biztosításában is részt vett. Az olasz szállítmányok közül többet lefűleltek, amelyek következménye szinte minden esetben diplomáciai botrány lett, és az olasz hatóságok vizsgálatot indítottak. Az erről szóló dokumentáció egy részét Réti György megtalálta és lemásolta, illetve az 1919. augusztusi összefoglaló jelentést egy rövid írásában ismertette. Réti ezt Finzi-dossziéként azonosította, ami egyrészt hibás, ugyanis a Tanácsköztársaság és az olasz hatóságok közötti tárgyalások sokkal több tényező kapcsolatszerben folytak, mintsem hogy az erről készült beszámolót kizárólag Finzi nevével lehessen fémjelezni, abban viszont igaza volt, hogy a jelentés számos fontos információt tartalmaz Finziről. Többek között azt is meg lehet ebből tudni, hogy a II/1. a) pont szerint Cesare Finzi alezredes 1918 decemberétől Budapesten is működtetett egy kisebb, fedett tevékenységet folytató központot, amelynek segítségével jugoszláv területről érkező, szerbellenes megmozdulásokról szóló cikkeket helyezett el a *Népszavában*, *Az Estben* és a *Budapesti Hírlapban*.¹⁸ Ugyanő áttételes módon pénzelte a magyar és orosz bolsevik agitátorokat, akiknek a szlovén, horvát és szerb területen állomásozó jugoszláv csapatok körében kellett terjeszteniük a nézeteiket. A beszámoló azzal támasztotta alá a megbízások jogosságát, hogy megegyeztek a „Finzi alezredesnek adott, Jugoszláviában végrehajtandó tevékenységről szóló útmutatásokkal”. A II/2. b) pont szerint Finzi 1919. március végén, már a Tanácsköztársaság kikiáltása után került Magyarországra, ugyanis váratlanul el kellett hagynia Jugoszláviát, ahol különleges megbízatást teljesített, és a rendőrség le akarta tartóztatni. Gépjárművével Makó felé tartott, ahol megállították a magyar hatóságok, de valószínűleg nála lehettek a kért hivatalos ajánlólevelek és igazolványok (lásd a mellékletek 3. számú dokumentumát), ugyanis mindenféle nehézség nélkül továbbengedték. Ekkor került Budapestre, ahol rögtön felvette a kapcsolatot Kun Bélával, és csatlakozott a magyar–olasz kereskedelmi tárgyalásokhoz.¹⁹

¹⁸ A felsorolt napilapokban valóban megjelentek beszámolók a horvátok elégedetlenségéről, illetve a jugoszláv egység erőltetett mivoltáról, amely akár a „népek börtönévé” is válhat. Ezekre egy-egy példa: A horvát parasztpárt a délszláv nép egyesülése ellen. *Az Est*, 1919. február 21. 2.; A horvátok köztársasági mozgalma. *Népszava*, 1919. február 5. 4.; Mi van túl a Dráván? *Budapesti Hírlap*, 1919. március 16. 1. Emellett viszont olyan hírek is megjelentek, amelyek a horvát–olasz feszültségekről szóltak, például: Tüntetés Zágrábban az olaszok ellen. *Budapesti Hírlap*, 1919. március 19. 5. Ráadásul lehetetlenség utólag kideríteni, hogy melyik cikket rendelte meg Finzi. Így viszont nem lehet mérni a propaganda hatékonyságát.

¹⁹ A mikrofilmmásolat őrzési helye: Politikatörténeti Levéltár, Külföldi levéltárakból származó magyar vonatkozású iratmások, Nyugat–Európa és az Amerikai Egyesült Államok levéltárai, Olaszország. 1. Az eredeti anyag jelzete: Archivio Storico Diplomatico del Ministero degli Affari Esteri, Affari Politici 1919–1930. (a továbbiakban: ASDMAE AP 1919–1930) 1738., illetve Archivio Ufficio Storico dello Stato Maggiore dell’Esercito, Commissione Interalleata di Parigi (a továbbiakban: AUSSME E–8) 116, 2. Inchiesta sulle relazioni di Autorità Militari Italiane con l’Ungheria bolscevica, 1919. augusztus. Réti beszámolóját minderről lásd *Réti György: A Magyar Tanácsköztársaság és Olaszország kapcsolatai. Élet és Tudomány* 30. (1975) 12. sz. 543–545.

Ezek szerint Finzi nemcsak megkapta a kért pénzt, de túl is teljesítette a feladatát, ugyanis a mellékletekben közölt dokumentumok egy szóval sem említették, hogy magyar területről kiindulva is bomlasztania kellene a délszláv államot. Ezen információk birtokában a jugoszláviai tevékenységének időbeli kereteire is következtethetünk: legkorábban december közepén foghatott neki a munkának, hiszen a tervet 1918. december 9-én hagyták jóvá,²⁰ miközben Finzi március utolsó harmadában hagyta el Jugoszláviát, vagyis jó három hónap állt a rendelkezésére.

Francesco Caccamo a Finzi-féle jugoszláviai olasz beavatkozásnak leginkább a diplomáciai hátterét kutatta, ami segít tovább pontosítani az okot, amely miatt Finzinek március végén hirtelen el kellett hagynia Jugoszláviát. Ott ugyanis felvette a kapcsolatot Stjepan Radićcsal, a Horvát Parasztpárt vezérével, és az olasz Külügyminisztérium áldásával segítette egy horvát küldöttség párizsi útjának előkészítését, amelynek a Szerbiával való egyesülés helyett egy független Horvátország létrejötte mellett kellett volna felszólalnia a békekonzferencián. Finzi Radić társaságában utazott volna Párizsba, így amikor a belgrádi hatóságok a párizsi utat meghíúsítva 1919. március végén bebörtönözték Radićot és körét, Finzi lába alatt hirtelen forróvá vált a talaj, ezért a legközelebbi határátkelő felé vette az irányt.²¹

Finzi terve tehát a kezdeti, általános megállapítások alapján elindított dezintegrációs kísérlet közepette egy konkrét kezdeményezés: a horvát függetlenségi mozgalom kibontakozását segítette elő. Mindez azért is fontos, mert rávilágít a korabeli horvát politikai vezetés döntésképtelenségére. Ők ugyanis a jugoszláv modellhez eleve a túlzó olasz igények miatti félelemükben kívántak csatlakozni, de már rögtön a délszláv állam létrejöttkor tisztában voltak azzal, hogy a „jugoszláv” eszme mást jelent a horvátok, és mást a szerbek számára, illetve azzal is, hogy a szerb központosító koncepció egyáltalán nem felel meg a horvát igényeknek.²² 1919 februárjában viszont már azokkal az olaszokkal álltak szóba, akikkel szemben védelmet reméltek a szerbektől. A Finzi-féle tevékenység hiába indult katonai vonalon, a kezdetektől élvezte a római Külügyminisztérium támogatását is, vagyis az úgynevezett Badoglio-tervet (azaz a Pietro Badoglio vezérezredes által felterjesztett Finzi-féle tervet) a korabeli olasz külpolitika szerves részeként kell kezelni. Az Ivo Lederer által felfedezett terv kizárólagosan olasz kezdeményezésre

²⁰ Lásd a mellékletekben a 2. számú dokumentumot.

²¹ I Documenti Diplomatici Italiani. Sesta serie Vol. I–III. A cura di Mosca, Rodolfo – Grispo, Renato. Roma 1956–2007. (a továbbiakban: DDI 6/I–III.) II. 502., 542. – 343–345., 375.; DDI 6/III. 152., 440., 495., 592., 649. – 163–164., 456., 513–516., 607–608., 663.; *Caccamo, F.*: Il sostegno i. m. 30–32.

²² *Szeghbő Patrik*: Fiumétől Korfuig: A horvát jugoszlávizmus lehetőségei és útvesztői a dualizmus korának végén (1903–1918). *Belvedere Meridionale* 29. (2017) 3. sz. 71–72.

indult, de a horvát–szlovén elit hasonló irányú elképzeléseivel megegyezően továbbgyűrűzött, és hatása nem ért véget 1919. március végén. A Nitti-kormány ugyan 1919 nyarán háttérbe szorította az olasz kormány és a horvát elégedetlenkedők közötti együttműködést, amivel az olasz kompromisszumkészséget kívánta bizonyítani az antant felé.²³ Ennek ellenére a kapcsolat megmaradt, és 1919 őszétől Pietro Badoglio tábornagy koordinálásával – és újonnan Cesare Finzi tevékenységének köszönhetően –, ezúttal Gabriele D’Annunzio közreműködésével tovább folytatódtak. A D’Annunzio vezetésével végrehajtott sikeres ronchi menetelés²⁴ ugyanis új helyzetet teremtett, és a fiumei nacionalistáknak – az olasz központi hatóságok cseppet sem támogató magatartása mellett – valamiféle szövetségesre kellett szert tenniük.

1919. október végén a horvát Stephan Duić és Vladimir Sachs-Petrović, illetve a szlovén Ivan Šusteršič Finzin keresztül felvette a kapcsolatot az akkori olasz külügyi államtitkárral, Carlo Sforzával. Ekkor már a diplomáciai eszközök hatástalanok voltak, és csakis egy sikeres fegyveres felkelés vezethetett a Jugoszláviából történő kiváláshoz. Sforza ekkoriban az adriai-kérdés megoldásán dolgozott, és mivel Belgrád eleinte nem volt hajlandó a kompromisszumra, pozitívan reagált a horvát–szlovén politikusok megkeresésére. Finzi természetesen nemcsak közvetített, hanem a saját véleményét is megfogalmazta: Olaszországnak ragaszkodnia kell a londoni egyezmény teljes betartásához, amelyen felül a népek önrendelkezésére hivatkozva igényt kell tartania Fiumére – de a horvátoknak meghívót kellene küldeni, hogy tárgyaljanak a kérdés megoldásáról. Ez az önálló horvát meghívás Finzi szerint felkelést robbantott volna ki a szerbek ellen, hiszen Belgrád biztosan nem egyezett volna bele egy kizárólag horvátokból álló delegáció saját tárgyalásába, és a sikeres felkelés után létrejövő – immár független – Horvátország megállapodhatott volna Olaszországgal a tényleges területi igényekről.²⁵ Finzi természetesen nem hagyhatta ki a lehetőséget, hogy minderről tájékoztassa D’Annunziót is, aki szintén hajlandó volt az együttműködésre. A tárgyalások koordinálását tehát a fiumeiek szerezték meg, miközben Pietro Badoglión keresztül a római kormányzatot is értesítették a fejleményekről. Badoglio ugyanis 1917. november 10. és 1919. november 24. között töltötte be a vezérkarfőnök-helyettesi beosztást, illetve időközben 1919 nyarán az Udine székhellyel működő 8. hadsereg parancsnoka lett, majd 1919. november 14-én Venezia-Giulia tartomány különleges biztosának is kinevezték, hogy könnyebben koordinálhasson D’Annunzióékkal.

²³ *Bucarelli, M.*: Mussolini i. m. 11.

²⁴ D’Annunzio vezetésével az olasz önkéntesek Ronchinál lépték át az olasz határt, így a fiumei kalandot lehetővé tevő katonai erődemonstrációt ronchi menetelésnek nevezik.

²⁵ ASDMAE AP 1919–1930., 1047. Finzi *Questione Adriatica* című emlékeztetője, 1919. december 21. Idézi *Caccamo, F.*: *Il sostegno* i. m. 48.

Nitti miniszterelnök viszont ellenezte a tervet, és 1920 áprilisában hivatalosan is elhatárolódott a horvátok fellázítását célzó elképzeléstől.²⁶ A fiumeiak 1920. május 12-én megnyerték maguknak a szerbekkel ellenséges montenegrói erőket, valamint a dalmáciai olasz katonai kormányzó, Millo admirális is melléjük állt.²⁷ Az olasz kormányzat egyre elutasítóbb hozzáállása miatt a szervezkedés irreálisnak bizonyult. Nitti ugyanis meg akart egyezni Belgráddal, és emiatt inkább leállított mindenféle támogatást, amely segítette volna a jugoszláviai aknamunkát. Róma a helyzet mindenképpen megoldásában volt érdekelt, ugyanis csak Belgrád teljes elzárkózása esetén nyerhetett egy felkelés kirobbantásával, ami viszont az olasz kormányzat nemzetközi elszigetelődését vonta volna maga után. Igaz, csak a Nitti-kormány bukása után és a Giovanni Giolitti kormányra kerülését követő erőteljes olasz–jugoszláv elhidegülés feloldásával,²⁸ de a kezdeti nehézségeket leküzdve sikerült megegyezni a jugoszláv kormányzattal, és 1920. november 12-én aláírták a rapallói egyezményt, amely ideiglenesen lezárta az adriai-kérdést, illetve a D’Annunzio-féle fiumei tűzfészket is felszámolta. Ez pedig végleg lehetetlenné tett mindenféle olasz részvételt a Jugoszlávia felbomlasztására irányuló tervekben.

Az úgynevezett Badoglio-terv utóéletét tehát Badoglio, Finzi, az olasz Külügyminisztérium vezetése és a horvát–szlovén elégedetlenek részvételével egészen 1920 végéig nyomon lehet követni, viszont már az 1918–1919-es és az 1919–1920-as megállapodások között megfigyelhetők jelentős különbségek. Az első nekifutás alapvetően propagandatevékenységnek indult, majd a Horvát Parasztpárttal történő kapcsolatfelvétel után a szervezkedők diplomáciai eszközökkel, a békekonzferencián megjelenő horvát delegáció által kifejtett nyomásgyakorlással kívánták elérni a független és az olasz igényekhez jobban idomuló Horvátország megszületését. A második nekifutásra elindított koordináció csakis fegyveres eszközökkel érhetett el sikert, vagyis 1919–1920-ban már egy felkelés szervezésén volt a hangsúly. Az alkalmazni kívánt eltérő eszközök mellett a résztvevők köre is különbözött. A koordinációért felelő Finzi és Badoglio eleinte csak a horvátokkal tudott működőképese kapcsolatokat kialakítani, és gyakorlatilag nem a jugoszláv állam teljes feldarabolása, hanem egy független Horvátország leválasztása érdekében tevékenykedtek. 1920-ra viszont újból felmerült Montenegró különállása, vagyis a teljes jugoszláv egység kisállamokra való ismételt „visszaállítás” volt a cél. A külföldi partnerek köre is változott. Finzi 1918–1919 fordulóján Budapesten is működtetett egy központot, amely propagandatevékenységet

²⁶ Uo. 51–52.

²⁷ *Bucarelli, M.*: Delenda i. m. 21–27.

²⁸ Erre lásd *Caccamo, F.*: Il sostegno i. m. 53–55.

fejtett ki. Az 1919–1920-as kísérlet kapcsán azonban nem ismerünk semmiféle jugoszláv és olasz területen kívüli kapcsolatot.

A kisebb-nagyobb feszültségek és egy 1923. szeptemberi bekerítési kísérlet elenére,²⁹ a rapallói szerződést követően 1926 tavaszáig Róma és Belgrád korrekt viszonyt ápolt egymással. 1926 elején Albánia ellenőrzése kapcsán ez az összhang eltűnt, és Olaszország ismét egy Jugoszlávia-ellenes bekerítési műveletbe kezdett. A Badoglio-tervnek pedig még ezt követően is volt utóélete.

Massimo Bucarelli kutatása alapján tudjuk, hogy 1928 márciusában az olasz külügyminisztériumban készült egy név nélküli emlékeztető, amely tudott az 1918–1919-es belső bomlasztási folyamatokról. Ebben utólagosan rekonstruálták, hogy 1919 tavaszán az olasz hatóságok a párizsi békekonferenciára szerettek volna eljuttatni egy petíciót, amely egy független horvát köztársaság kikiáltását kérelmezi.³⁰ A dokumentum hasznos lehet, ha a Mussolini és Bethlen István közötti 1928. április 2-ai milánói megbeszélés³¹ előkészítését vizsgáljuk, de még ezt az emlékeztetőt figyelembe véve sem húzhatunk párhuzamot a Jugoszláviát érintő 1918–1920-as és az 1928-as tervek között. Milánóban ugyan célul tűzték ki a délszláv állam felbomlasztását, de az ehhez felhasznált eszközök nem bármely lakosságréteg helyben maradt tagjainak a meggyőzését, véleményük békés eszközökkel történő befolyásolását célozták, hanem a fegyveresen fellépő szeparatista csoportok támogatásában merültek ki. Az alkalmazott taktika tehát csak annyiban volt hasonló, hogy az 1918-as és az 1928-as megközelítés is titkosszolgálati eszközök alkalmazását feltételezte, de a *modus operandi* különbözött. Ha viszont az 1919-es³² és az 1928-as tervet vesszük alapul, akkor már több a hasonlóság, hiszen mindkettő egy fegyveres felkelés segítségével kívánta elérni az elszakadást, azonban az 1928-as stratégia külföldi államok közreműködését is feltételezte, vagyis 1928-ban legfeljebb a Badoglio-terv sokadik átdolgozásáról beszélhetünk.

Nem rendelkezünk további információval arra vonatkozólag, hogy az 1918 végén felvázolt tervet a későbbiekben figyelembe vette-e a Külügyminisztérium, de az bizonyos, hogy Cesare Finzi az 1930-as évek közepén is aktív volt, és a legmagasabb körökben is fogadták.³³ Pietro Badoglio viszont, aki 1918–1920-ban Finzi patrónusaként tevékenykedett, sokkal tovább és jobban dokumentált módon volt aktív. Ő ugyanis 1921 elejéig, majd 1925 és 1940 között folyamatosan

²⁹ Erről lásd *Juhász Balázs*: Kísérlet a titkos olasz–magyar katonai és politikai együttműködésre 1922 őszétől 1924 januárjáig. *Hadtörténelmi Közlemények* 129. (2016) 808–832.

³⁰ Az emlékeztetőt lásd ASDMAE AP 1919–1930, 1341. Aláírás nélkül, Emlékeztető Mussolini részére. Róma, 1928. március 23. Idézi *Bucarelli, M.*: Mussolini i. m. 72. 27. jegyz.

³¹ *Iratok az ellenforradalom történetéhez IV. A magyar ellenforradalmi rendszer külpolitikája 1927. január 1.–1931. augusztus 24.* Szerk. Karsai Elek. Bp. 1967. 103., 173–178.

³² Lásd *Bucarelli, M.*: *Delenda i. m.*

³³ *Caccamo, F.*: *Il sostegno i. m. 56.*

beleszólhatott az olasz hadművelati tervek előkészítésébe. Így teljesen logikus felvetés, hogy a Badoglio névvel fémjelzett, későbbi Jugoszlávia-ellenes terveket is meg kell vizsgálni, vajon hatott-e ezekre bármiféleképpen az 1918. őszi Finzi-féle elképzelés. Fontos ismét hangsúlyozni, hogy ezeket a hadművelati terveket sem Pietro Badoglio dolgozta ki, legfeljebb általános vezérkarfőnökként „megrendelte”, illetve jóváhagyta őket. Badoglio 1919. november 24-én követte Armando Diaz a vezérkarfőnöki tisztségben, de úgy összekülönbözött a hadügyminiszterrel, hogy 1921. február 3-án lemondott. Egy rövid brazíliai nagyköveti szolgálat után 1925. május 4-én került újra vezető katonai beosztásba, ugyanis Mussolini kinevezte általános vezérkarfőnökké: ebben a minőségében neki kellett koordinálnia az olasz hadművelati tervezést. Habár egészen 1940. december 4-ei lemondásáig helyén maradt, Mussolini folyamatosan csökkentette a hatáskörét, így az 1930-as évek második felében már a katonai titkosszolgálati jelentéseket sem kapta meg, vagyis szerepe egészen szimbolikussá vált. 1943–1944-es kormányfői megbízatása során pedig már egyáltalán nem foglalkozott tovább hadművelati tervezéssel.

Badoglio biztosan nem kezdeményezett semmit sem az 1926-tól újra alkalmazott bekerítési politika kidolgozásakor, ugyanis jól dokumentált tény, hogy Mussolini az új külpolitikai irányvonal elindítása után, 1926. október 2-án bízta meg az általános vezérkarfőnököt a szükséges haditervek kidolgozásával – mindezt anélkül, hogy Badoglio előzetesen bármit is javasolt volna. Ráadásul ekkor kizárólag a hadsereg bevetésének előkészítéséről, tehát egy hadművelati terv kidolgozásáról volt szó.³⁴ Ehhez persze azt is érdemes hozzáfűzni, hogy a Jugoszlávia-ellenes hadművelati tervezés 1923 nyarán elkezdődött, és Badoglio 1926 februárjától már a „Piano 2” formába öntését koordinálta, amely az albánok részvételével is számolt egy esetleges olasz–jugoszláv konfliktus esetén. Ez a hadművelati tervezési folyamat reagált a külpolitikai újdonságokra, így például az 1925. augusztus 26-ai olasz–albán titkos katonai egyezményre, de nem befolyásolta az olasz külpolitika alakulását.³⁵ Az 1918-as Finzi-féle koncepcióhoz Badoglio 1927. március 20-ai, Hory András római magyar követtel lefolytatott párbeszéde sem állt sokkal közelebb. Az általános vezérkarfőnök ebben ugyanis az esetleges olasz–jugoszláv összecsapás esetén azt javasolta, hogy a Magyarországnak szánt fegyverek szállítása Ausztrián és Románián keresztül történjen.³⁶ Ez a fegyverszállítással kapcsolatos megjegyzés az egyedüli, általunk ismert alkalom, amikor Badoglio 1918–1920 után a „hivatalos” katonai megoldástól eltérő eszköz

³⁴ I Documenti Diplomatici Italiani. Settima serie Vol. IV. A cura di Ruggero Moscati. Roma 1962. 446., 346–348.

³⁵ *Minniti E.*: Fino i. m. 45–45.

³⁶ *Iratok az ellenforradalom történetéhez* IV. i. m. 16., 41–42.

bevetésével, vagyis titkosszolgálati eszközök segítségével is számolt. A felületes hasonlóság kapcsán azonban mégsem beszélhetünk a Badoglio-terv valamiféle utóhatásáról, mivel ez utóbbi nem számolt más ország bevonásával vagy ennek felfegyverzésével.

Utoljára érdemes még megvizsgálnunk, hogy a Badogliónak tulajdonított 1918-as terv hatott-e a Jugoszláviát érintő és 1926-tól folyamatosan átdolgozott haditervekre. Ezekkel a dokumentumokkal kapcsolatosan szerencsések vagyunk, ugyanis nemcsak magukat a terveket, hanem azok megvitatását is ismerjük. A Piano 2 (1927. január) és ennek 1927. májusban módosított változata, vagyis a Piano 2A is kizárólag a hagyományos katonai eszköztárral számolt, és nem vett figyelembe sem felkeléseket, sem ezek kiobbantására irányuló törekvéseket.³⁷ A haditervek megbeszélésekor sem merült fel semmiféle hasonló lehetőség. Már csak azért sem, mert az olasz hadvezetés a saját németajkú, illetve szláv polgárai elkötelezettségében sem lehetett biztos, és az ő felhasználásuk kapcsán legjobb esetben is csak annyit mert megkockáztatni, hogy „a kevésbé megbízhatatlan nemzeti kisebbségeket” zászlóaljakra szervezi, illetve vonat ki- és berakodással és hátországi feladatok elvégzésével bízza meg.³⁸ 1929 novemberében és decemberében az olasz Vezérkar visszavonta a korábbi haditerveket, és elkezdte kidolgozni a Jugoszlávia elleni 5B variánst, amihez egy 5E kiegészítés is tartozott az albániai partraszállásról – ez utóbbit ugyan sohasem tették közzé.³⁹ E tekintetben annyi párhuzam figyelhető meg a Badoglio-tervvel kapcsolatban, hogy kidolgozásukkor a támadó szemléletet megvalósíthatónak tartották, számoltak ugyanis a belgrádi olasz katonai attasé, Sebastiano Visconti-Prasca ezredes információival, amelyek a délszláv állam belső feszültségeit hangsúlyozták.⁴⁰ Az 5B-t követte az 1930. január–március között kidolgozott 6B terv, amelyet szintén sohasem tettek közzé.⁴¹ Hosszas halogatás után 1930-ban Mussolini fontolgatni kezdte a németek bevonását, illetve az 1930-as olasz–osztrák barátsági egyezmény, no meg annak titkos katonai kiegészítése lehetővé tette az olasz hadsereg áthaladását Ausztrián keresztül. Ezek a változások a Jugoszlávia-ellenes hadműveletek lehetőségeit is befolyásolták, viszont egyik olyan haditervben, valamint azok megbeszéléseiben sem találunk olyan információt, amely szerint az olasz hadvezetés számolt

³⁷ *Mimmi, F.*: Fino i. m. 47–49.

³⁸ *Lo Stato Maggiore Generale fra le due guerre (Verbali delle riunioni presiedute da Badoglio dal 1925 al 1937)*. A cura di Antonello Biagini – Alessandro Gionfrida. Roma 1997. 11., 123–129. Az idézet helye uo. 123. Részlet az 1928. január 13-ai megbeszélés jegyzőkönyvéből.

³⁹ *Mimmi, F.*: Fino i. m. 64–65.

⁴⁰ *I Documenti Diplomatici Italiani. Settima serie Vol. VIII*. A cura di Giampiero Carocci. Roma 1972. 233–234., 238., 244., 257–258.; 240–241., 246., 248–254., 269–273.

⁴¹ *Mimmi, F.*: Fino i. m. 66.

volna a jugoszláviai közvélemény befolyásolásával.⁴² Külön kategóriát alkotnak a magyar–olasz hadműveleti együttműködés jegyében 1936-ban elkezdett megbeszélések, amelyek a Jugoszlávia-ellenes közös fellépés lehetőségeit vizsgálták. Itt egyedül annyi hasonlóságot lelhetünk fel, hogy Mussolini a horvát légió, tehát egy belső támogatottsággal is rendelkező erő bevetésével is számolt.⁴³ A közös olasz–magyar tervezés 1940-ben újra aktuálissá vált, de ezúttal nem találhatunk semmiféle párhuzamot az 1918-ban megfogalmazott tervvel kapcsolatban.⁴⁴

A terv 1918–1920-as variánsai között tehát megfigyelhetünk hasonlóságokat, viszont az 1926-ban elkezdett Jugoszlávia-ellenes bekerítési politika megvalósítása kapcsán nem sikerült fellelni egyetlen olyan információt sem, amely arra utalna, hogy a Badoglio-terv bármilyen formában tovább élt volna 1920 után. Ha már a lehetséges hatásokat és utóéletet vizsgáljuk, akkor érdemes tágabb perspektívából nézni a hasonlóságokat. A Badoglio-terv ugyanis abba a koncepcióba illeszkedik, amelyet a Vittorio Emanuele Orlando és Sidney Sonnino páros hirdetett, miszerint fel kell bomlasztani a délszláv államot, és helyette az olaszokkal szemben előzékeny horvát utóállamot érdemes létrehozni. E koncepció hagyományt teremtett, és a két világháború közötti olasz külpolitika egyik fő irányvonalává vált. Ezzel azonban vetélkedett az az elképzelés, amelyet a Giovanni Giolitti – Carlo Sforza páros tett magáévá: a szerbekkel érdemes megállapodni az adriai-tengeri célokat kitűző horvátok kárára.⁴⁵ A Badogliónak tulajdonított terv értékét csökkenti, hogy megfogalmazásakor nem beszélhetünk önálló katonapolitikai célokról vagy valamiféle új koncepció meghirdetéséről, viszont annál fontosabb, hogy ez az 1919-ben részlegesen megvalósított terv az olasz külpolitikába illeszkedve egy, a délszláv állam alkotóinak meggyőzésére alkalmas, korábban még nem vizsgált eszközzé válhatott. A későbbi hadműveleti tervezést ugyan biztosan nem befolyásolta Cesare Finzi 1918-as javaslata, annyit viszont megállapíthatunk, hogy az ezen alapuló törekvés akár az 1928. április 2-ai Mussolini és Bethlen István közötti milánói megbeszélés előkészítésére is hathatott, igaz, nem áll rendelkezésünkre olyan bizonyíték, amely ezt minden kétséget kizárólag megerősíteni vagy cáfolni tudná.

⁴² *Biagini, A. – Gionfrida, A.*: Lo Stato i. m. 12–16., 18–21., 23–28., 33–34., 48. – 131–173., 181–214., 221–282., 311–326., 419–427.

⁴³ Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Szabó László római katonai attasé iratai (a továbbiakban: MNL OL K 100) 1936. 7., 10., 11., 13–17., 21., 27.; Archivio Ufficio Storico dello Stato Maggiore dell'Esercito, Monografie Stati Esteri, 12.

⁴⁴ MNL OL K 100 1940. 9–10.

⁴⁵ *Pupo, R.*: Fiume i. m. 71.

Mellékletek⁴⁶

1. számú dokumentum – A Badoglio-terv felterjesztése

Tollal írt feljegyzés a Szárazföldi Erők vezérkarfőnök-helyettese fejléces papíron, egy oldal.

90. ris[ervat].issimo Pers. iktatószám

[Abano], 1918. december 3.

Szigorúan bizalmas, saját kezébe!

Tárgy: a jugoszlávok körében végrehajtandó művelet

Excellenciás Uram!

Küldöm a *jugoszlávok körében végrehajtandó művelet*⁴⁷ másolatát.

Ha Őexcellenciája jóváhagyja és feljogosít a szükséges összeg felvételére, amire számítok,⁴⁸ akkor elég, ha Őexcellenciája megtáviratozza[.] jóváhagyom az ismert tervet.

Tiszt[elettel]

Badoglio

báró Sonnino külügyminiszter Őexcellenciájának

2. számú dokumentum – A Badoglio-terv jóváhagyása

Gépelátirat eredeti példánya, kézzel írt tárggyal és aláírással, iktatószám nélkül, egy oldal.

Róma, 1918. december 9.

Tárgy: a jugoszlávok körében végrehajtandó művelet

Őexcellenciája december 3-ai, 90. sz. levelére reagálva örömmel tudatom Önnel, hogy a Minisztertanács Elnöke,⁴⁹ a Szárazföldi Erők Vezérkarfőnöke⁵⁰ és alul

⁴⁶ A mellékletekben közölt dokumentumokat a szerző fordította magyarra.

⁴⁷ Az eredetiben piros ironnal aláhúzva.

⁴⁸ Az 1963-as közlésben így hangzik ez a mondat: “[...] If Your Excellency approves it and authorizes me to dispose of the required funds, on which I count [...]”. *Lederer, I.: Jugoszlavia i. m. 72.* Az 1966-os olasz szöveget valószínűleg az angolból fordították vissza, ugyanis ez nem egyezik a közölt forrás eredeti szövegével, illetve a fordító elhagyta az “on which I count” formulát. *Lederer, I.: La Jugoszlavia i. m. 96.*

⁴⁹ Értsd: Vittorio Emanuele Orlando miniszterelnök.

⁵⁰ Értsd: Armando Diaz tábornagy, vezérkarfőnök.

írott közötti eszmecsereét követően elfogadásra került az Ön részéről számomra eljuttatott, *a jugoszlávok körében végrehajtandó művelet*.⁵¹

Ön ennek jegyében minden további nélkül belekezdhet abba a műveletbe, amelyről a terv szól, és az esetleges kérdések megválaszolása végett közvetlenül Diaz tábornok úrhoz fordulhat.

Kérem, Őexcellenciája fogadja legmélyebb tiszteletem kifejezését.

Sonnino Badoglio altábornagy Őexcellenciájának, a Szárazföldi Erők vezérkarfőnök-helyettesnek

Hadiövezet [Abano]

3. számú dokumentum – A Badoglio-terv szövege

Gépelte, aláírás nélkül beadott tervezet, hat oldal.

A Főparancsnokság, Vezérkarfőnök Hivatala számára⁵²

*Az Őexcellenciája által rám bízott különleges feladat tervezete*⁵³

Bevezetés

A megszállási vonaltól keletre fekvő területeken,⁵⁴ ahogy az ettől nyugatra esőkön is a politikai jellegű kérdések teljesen összemosódnak a gazdasági kérdésekkel, a rokoni kapcsolatokkal, a hadiállapot és a letűnt rezsim aljas politikája miatt szükséges különféle kompromisszumokkal.

Az értelmiségi körök mindenestre határozottan egységpárti hajlamot mutatnak,⁵⁵ amely hajlam legfőbb szószólói a papok, a tanárok és úgy általában a gazdaság polgárok.

Ha ezen körökben – szövetségeseink⁵⁶ nyilvánvaló támogatása miatt is – jelentős az egység gondolat térhódítása, nem mondhatjuk el ugyanezt a kispolgárságról, a kereskedő osztályról, a proletariátusról.

Ez utóbbi akármennyire is megalapozottnak tartja az új állam létrehozásának szükségességét, nem titkolja bolsevik elveit, amelyek átittatták, és jelenleg a proletariátus számára a vezető elemek bőkezűsége (milyen forrásból?), illetve a

⁵¹ Az eredetiben piros írónnal aláhúzva.

⁵² Mivel a vezérkarfőnök, vagyis Armando Diaz tábornagy Rómában tartózkodott, így a címzés valójában Pietro Badoglio vezérezredest takarta.

⁵³ A kurzívált rész az eredetiben nagybetűvel és aláhúzva szerepel.

⁵⁴ A megszállási vonal Isztria esetében körülbelül az 1919-es olasz–jugoszláv határnak felelt meg, miközben Dalmáciában ez a későbbiekben meghúzott határnál tágabb területet fedett le.

⁵⁵ Értsd: jugoszlávpárti hangulatot.

⁵⁶ A korabeli olasz közvélekedés Woodrow Wilsont és a franciákat tartotta jugoszlávbarátoknak.

leggazdagabb falvak és az összes vagyon elorzásával próbálkozó olaszok (a vezetők propagandája) túlzó igényeivel szembeni összefogás szükségessége képezi az egyedüli féket.

Az előbbi osztályokon eluralkodó kiúttalanság érzésének növelését; a fajokkal, a vallással és az érdekekkel kapcsolatos látásmódok elkerülhetetlen különbözőségének elmélyítését; az egységes vagy szövetségi állam helyett az önálló államiság felsőbbrendűségének bebizonyítását; a véleményüket elhallgatók lépre csalását kívánom elérni úgy, hogy felhasználók minden eszközt és mindenhova bejutok.

Szerbia

Az a szilárd meggyőződése, hogy a szerb vezető réteg még nem döbönt rá arra a pozitív⁵⁷ tényre, miszerint, amennyiben ma Horvátország – francia nyomásra – igent mond a szerb irányításra az egységmozgalmon belül, úgy a horvátok ezt csak egy kényszerű lépésként fogják felfogni, hogy utána ők állhassanak a teljes délszláv mozgalom élére.

A rá váró jelentős fejlődés gondolatától elvakított Szerbia Horvátország öntudatlan eszköze lesz majd, amely a Szerbiával szembeni saját intellektuális felsőbbrendűsége tudatában minden rendelkezésre álló erővel magába kívánja majd olvasztani azt.

A szerb vezetőkben tudatosítani a horvát viselkedés visszásságát, amely, meglehet, még mindig a letűnt birodalomnak egy nagy szövetséggé való átalakítása reményéről le nem mondó osztrák vezető körök eszköze; a szerbekben megtartani a horvátokkal szembeni ösztönös belső ellenérzést; emlékeztetni őket, micsoda szörnyűséges tortúráknak vetették őket alá évtizedeken át a horvátok – Ausztria öntudatlan eszközeiként, de az ő szörnyű ellenségükként –, mindez növelheti az eltávolodást, akkor is, ha nem ez a vezetők szándéka.

Horvátország

Nem túl régen még az a felvetés dominált, hogy Jugoszlávia helyett célszerűbb lenne létrehozni egy nagy Horvátországot.

A nagy Horvátországnak az Osztrák Birodalomhoz kellett volna tartoznia.

Habár a birodalom összeomlása részben igazolja a horvátok Jugoszláviával szembeni hirtelen elköteleződését, amelynek jegyében Szerbiára bízták a mozgalom irányítását, viszont ez nem természetes: a kényszerítés mögött vagy más, fejlettebb nemzetek aknamunkájának kellett állnia, már csak azért is, mert a

⁵⁷ Nem sikerült értelmezni, miért lett volna pozitív az a tény, amit a szerző elemzése sugallt.

tömegekben még mindig ott munkál a kétszínű osztrák politika által létrehozott, szerbekkel szembeni bizalmatlanság, illetve az Ausztriában élő értelmiségi rétegben továbbra is ott él a lenézés a kevésbé művelt és fejlett lényekkel szemben.

A kevésbé fejletteket és az üldözötteket leszámítva mindenkit jellemez egy, a faj fejletlenségéből adódó ösztönös ragaszkodás ahhoz, ami megmaradt a letűnt rezsimből, s amit természetesen összeegyeztetnek a magyaroktól való függetlenség elnyerésével és Horvátország egységének egyesítésével.

A nép, habár fejletlen és igen gyakran barbár, emellett fanatikus és hűséges a létrejövő hatalom iránt: egyedül a vallási terepet lehet kihasználni.

Bosznia-Hercegovina

Habár az osztrák kormányzat zaklatása az utóbbi években növelte a faji szolidaritást, különösen vallási kérdésekben, fennáll egyfajta zavar és tájékozatlanság a tömegben, ebbe a vezetőket is beleértve.

A görög-ortodoxok, katolikusok és muzulmánok közötti enyhe számbeli eltérést ellensúlyozza, hogy csaknem az összes lakos szerbhorvát fajú. Tehát nem jelent nehézséget a belső bomlasztó tevékenység [végrehajtása], különösen vallási téren: sokkal inkább azon feladat, hogy nevezett tartományokat teljesen leszakítsuk Jugoszláviáról. A primitív és fanatikus muzulmán elemet könnyű meggyőzni.

Szlovénia

A jövőbeli Jugoszlávia többi részéhez képest, a nyelvi és kulturális különbség miatt leginkább ez áll kötélnak egy *szeparatista* politika esetén.⁵⁸ A művelt szlovén réteg és a papság viszont fanatikus, és túlzó étvágy jellemzi őket: igen nehéz feladatnak [ígérkezik] esetleges bevonásuk, hacsak nem sikerül felvázolni egy nagy egységpárti mozgalmat (nagy független Szlovénia).

A nép szelíd, vallásos; nagyon érdeklődő, könnyen formálható.

Dalmácia

A part menti elem saját olasz öntudattal rendelkezik, a hátszágbeliek szlávok, és annak is érzik magukat. Mindenesetre ezeken a területeken nem nagyon fejlődött ki a Jugoszlávia-párti mozgalom, az egységpárti elgondolás sem vert gyökeret. Nem okozhat nehézséget a szeparatista érzelmek elérése, különösen, hogy

⁵⁸ Az eredeti dokumentumban aláhúzták piros írónnal a kurzivált szót. A mondat margóját kék írónnal jelölték meg.

a – könnyen meggyőzhető – művelt elemek inkább dalmát, mint jugoszláv nemzetiségűnek érzik magukat.

Montenegró

Őexcellenciája⁵⁹ kétségtelenül jobban ismeri az általános helyzetet, mint én.

Program

Az olasz megszállás alatt álló területen

a) Nagymértékű és mindegyik faj mentalitásához igazított propaganda az olasz, szláv és román népesség körében, kiegészítve azt, amit a csapataink már ösztönösen végeznek az általuk végrehajtott modus operandival (már beszéltem a Kormányzósággal⁶⁰ annak érdekében, hogy különösen az Isztriai-félszigeten minden faluba vezényeljenek különítményeket: a szláv nők könnyűvérűsége elő fogja segíteni a kapcsolatok létrejöttét, amelyeknek csakis jótékony hatása lehet).

b) Közvetlen és közvetett nyomásgyakorlás a papságra és ennek meggyőzése (a leginkább abszolutisztikusakat és okosabbakat akár el kell távolítani, mert a lakosság, amely vallásos, az ő kezükben van).

c) Közvetlen és közvetett nyomásgyakorlás a nekünk szánt területeken született volt polgármesterekre, alkalmazottakra, és ezek meggyőzése.

Az általunk megszállt övezettől északra és keletre fekvő területen

1. Folyamatban van egy nagyszámú csapat összeállítása olyan igencsak intelligens, jól eligazított, művelt ügynökökből, akik el fogják végezni a szükséges fedett munka teljes egészét.

Már megtaláltam azokat a személyeket, akik alkalmasak a Szlovéniában, Horvátországban, Dalmáciában elvégzendő tevékenység irányítására.

Reményeim szerint három nap múlva a Szerbiára alkalmas személy is meglesz.

A számukra megfogalmazott utasítások, amelyek végrehajtását felügyelni fogom, a jelen emlékeztetőben az egyes térségekre vonatkozóan kifejtett irányelveken alapulnak majd (természetesen ellentétes utasítás hiányában).

⁵⁹ Értsd: Pietro Badoglio vezérezredes, akinek címezték a tervezetet.

⁶⁰ Cesare Finzi alezredes hivatalosan Triesztben székelt, mint a helyi ITO vezetője, tehát lehetséges, hogy a trieszti Katonai Kormányzóságra utalt. Ez viszont nem egyértelmű, ugyanis Carlo Petitti di Roreto vezérezredes trieszti katonai kormányzó parancsnoki jogköre nem terjedt ki a teljes Isztriai-félszigetre, ahol a pulai székhelyű Umberto Cagni altengernagy gyakorolta a kormányzói hatalmat. A tervezet írója a „Kormányzóság”-on valószínűleg az olasz megszállási zóna kormányzóit értette általánosságban.

2. Próbállok kapcsolatot létesíteni a két fő ljubljanai és a három legfontosabb zágrábi folyóirat [szerkesztőségével] (Slovenski Narod és Slovenec, illetve Obzor, Hrvatska Rijec, Novosti),⁶¹ hogy a *meggyőzésükre*⁶² irányuló tevékenységet fejthessek ki.

3. Közvetlen kapcsolatot keresek a letűnt rezsim elégedetlen elemeivel.

Szükséges eszközök

Különleges csapat: tagjainak száma négy csoportba osztva el fogja érni a 200 főt. Előzetesen legalább 10 000 líra költséget lehet megelőlegezni ügynökönként (két havi munkára).⁶³ Minimális végösszeg: 2 000 000 líra.

Sajtó: 150 000 lírányi költséget lehet megelőlegezni újságonként. Mivel ezek közül csak három hajlik a jó szóra, 450 000 lírányi összeget lehet megelőlegezni.

Klérus: a belső és külső munka költségeinek fedezeteként 3–500 000 lírát lehet megelőlegezni.

A volt rendszer vezetői: egy 2–500 000 líra közötti összeget lehet megelőlegezni.

*Megjegyzés:*⁶⁴ Számomra megkérdőjelezhetetlenül kiviláglik, hogy a Franciaország-féle egységpárti propaganda nagy létszámú apparátusra támaszkodhat.

Ez magyarázza az általam alkalmazandó ügynökök nagy számát.

[Nem lehet tudni,] hogy a francia tevékenység intenzitása lehetővé teszi-e vagy sem számunkra a megfogalmazott célok elérését: a kimenetel csak akkor lenne biztos, ha a jugoszlávokat teljes mértékben magukra hagynák.

Könnyítések

a) Az alulírott kinevezése – csupán névlegesen, mivel csak a vonatkozó iratok szükségesei – egy, a korábbi Ausztria⁶⁵ területén működő nemzetközi ellen-

⁶¹ A Slovenski Narod liberális, a Slovenec pedig konzervatív lap volt. Az előbbi volt az első szlovén politikai napilap, az utóbbi pedig a második legidősebb. A horvát lapok is különböző politikai irányzathoz tartoztak, és mind az öt napilap releváns volt, tehát Finzi valóban meghatározó médiumokon keresztül kívánta kifejteni a célja eléréséhez szükséges propagandát. *Božidar Jezernik: Slovenes, the Balkans, and the Yugoslav Idea, or A Short Story about a Lengthy Cow.* Narodna umjetnost 52. (2015) 1. sz. 190–191.

⁶² Az eredeti szövegben fekete tollal aláhúzták.

⁶³ 1918-ban a 10. fizetési kategóriába tartozó személyek, például a főhadnagykok kerestek havi 4713 lírát a különböző pótlékokkal, amennyiben a fővárosban éltek, volt két eltartott gyerekük és feleségük. *Vera Zamagni: Distribuzione del reddito e classi sociali nell'Italia fra le due guerre.* Fondazione Giangiacomo Feltrinelli: Annali 20. [La classe operaia durante il fascismo. A cura di Giulio Sapelli] Milano 1979–80. 49–50.

⁶⁴ A „Szükséges eszközök” alpont kurzivált részeit az eredeti szövegben nagybetűvel gépelték és alá is húzták.

⁶⁵ A korabeli olasz szóhasználat egyszerűsített és a hivatalos alkalmakat leszámítva a Monarchiát csupán Ausztriának, lakosait pedig osztrákoknak nevezte, vagyis itt a volt Osztrák–Magyar Monarchia teljes területéről van szó.

őrző bizottság tagjává (nem tudom mely bizottságok munkájában vesz részt Olaszország).

Számomra a Szerbia és Magyarország területén működő bizottság tagsága lenne hasznos, így ugyanis beléphetnék a területükre, de *csak*⁶⁶ szükség esetén.

b) Alulírott feljogosítása a Haditengerészet teljes eszközparkjának használatára, illetve – a felmerülő sürgős esetekben – egy torpedónaszád vagy egy motorcsónak igénylésére. (Minden angol hírszerző tisztnek, aki a Venezia-Giulia-i partok mentén tevékenykedik, rendelkezésére áll egy torpedóromboló.)⁶⁷

c) Egy különleges menlevél kiállítása, amely utasítja saját katonai hatóságainkat, hogy segítsenek mindazon kérések kapcsán, amelyek felmerülhetnek részemről.

d) Egy megbízólevél vagy egy diplomata-útlevél kiállítása a Romániában és Csehországban – vagyis a szövetséges államokban – működő vagy felállítandó diplomáciai és konzuli hatóságaink számára.

e) Az előzetes engedély arra nézve, hogy magammal vihessek egy vagy két saját tisztet,⁶⁸ akik segítségül szolgálhatnak bizonyos feladatok elvégzésekor.

THE “BADOGLIO-PLAN” AND ITS AFTERLIFE IN POST-WAR ITALIAN FOREIGN POLICY

by Balázs Juhász

SUMMARY

In a monograph published in 1963, Ivo Lederer referred to the plan of army corps general Pietro Badoglio when assessing the international situation of freshly established Yugoslavia in the period immediately after World War I. Although Lederer partly published the plan, he clearly misinterpreted it. The monograph, well known among Hungarian historians, was used in 2018 with new faults added to the original interpretation as if to construe that Italian foreign policy which resumed in 1926 was aimed at encircling Yugoslavia and likewise connected to the so-called Badoglio plan. The present source publication and the introductory study examine the birth of the plan, its execution, and also extend to its proven and assumed afterlife. The aim is partly to refute various misunderstandings, while also presenting from a wider perspective the principles that guided Italian policies in shaping Italian-Yugoslav relations.

⁶⁶ Az eredeti szövegben a kurzivált szót gépelve aláhúzták.

⁶⁷ Nincs olyan forrás, amely ezt megerősítené. Az Adriai-tengeren valóban állomásoztak ekkor angol hajók, valószínűleg előfordult, hogy segédkeztek a hírszerzőik szállításában, de nem túl reális, hogy mindegyik, e térségben tevékenykedő angol hírszerző tiszt rendelkezhetett egy torpedónaszád felett.

⁶⁸ Értsd: ITO beosztásban szolgáló tisztet.